

AZERBAYCAN NASREDDİN HOCA FIKRA KÜLLİYATI DA YAYIMLANDI

Nail TAN*

2018, Nasreddin Hoca yayınları konusunda önemli gelişmelere sahne oldu denebilir. Hem Türkiye hem de Azerbaycan’da mutlu bir tesadüf sonucu, art arda benzeri yayımların yapıldığına şahit olduk. Türkiye’de Prof. Dr. Saim Sakaoğlu-Prof. Dr. Ali Berat Alptekin ve Dr. Mustafa Duman’ın yayınlarının (Sakaoğlu-Alptekin 2018; Duman 2018) yanı sıra, Azerbaycan’dan da AMEA (Azerbaycan Millî İlimler Akademisi) Folklor Enstitüsünün “Molla Nesreddin” konusuna el atıp her zaman eksikliğini hissettiğimiz bir fıkra külliyesi yayımladığını gördük: *Molla Nesreddin Letifeleri*, haz. Doç. Dr. Sönmez Abbaslı, Bakü 2018, 376 s., AMEA Folklor Enstitüsü Yayını. Azerbaycan’da Nasreddin Hoca, Molla Nesreddin olarak biliniyor.

Kitabı baskıya hazırlayan Doç. Dr. Sönmez Abbaslı, Azerbaycan’ın tanınmış halk bilimcilerinden rahmetli Prof. Dr. İsrail Abbaslı’nın (1938-2013) kızı olup babasının yolunda başarıyla yürüyor. Çalışmayı inceleyip düzeltme ve eklemeleri yapan, yayımlanması için olumlu rapor veren bilim insanları ise Akademik Muhtar Kâzımoğlu (Folklor Enstitüsü Müdürü), Elekber Abbasov, Doç. Dr. Serhan Haveri, Doç. Dr. Hikmet Quliyev, Doç. Dr. Sefa Qarayev, Doç. Dr. Şakir Albalyev ve Qumru Şehriyar. Ressam Soltan Soltanlı, 48 sayfa tutan renkli resimleriyle fıkraları canlandırmış, eseri daha değerli hâle getirmiş.

Künye sayfasındaki, kısmen Türkiye Türkçesine aktardığımız şu cümleler kitabın hazırlanış amacını, yöntemini ve özelliklerini bir nebze açıklamaktadır: “Kitapta, Türk kültürünün ortak gülüş/mizah kahramanı Molla Nesred-

* KTB E HAGEM Genel Müdürü, Halk Bilimci, naitantdk@gmail.com.

din’le bağlı latifeler/fıkralar toplanmıştır. Topluya/külliyyata muhtelif devirlerde Azerbaycan’da neşrolunmuş otuza yakın menbada latifeler dâhil edilmiştir. Kitabın, geniş okuyucu kitlesi için hazırlandığı nazara alınarak latife/fıkra metinleri, edebî dilin şekil ve prensiplerine uygun hâle getirilmiş, birtakım arkaik ve az kullanılan sözlerin açıklaması verilmiştir.”

Yine künye sayfasında, kitabın adının önündeki (*Azerbaycan Metinleri Esasında*) ifadesi; sadece eski yeni Azerbaycan topraklarında derlenip yayımlanmış fıkraları bir araya getirdiğini göstermektedir. Bu açıklama doğrultusunda, Dr. Mustafa Duman’ın Türkiye derlemesinde yaptığı gibi; “Molla Nesreddin kimdir? Azerbaycan’daki Molla Nesreddin çalışmalarının tarihçesi, Molla Nesreddin’in kültürel kimliği, fıkraların seçiminde kullanılan kriterler başlıklı bilgi verici bölümler kitapta yer almamıştır. Fıkraları/latifeleri bir araya getirmek temel amaç olmuştur. Bilindiği gibi, benzer bir çalışma, Azerbaycan atasözleri konusunda Doç. Dr. Metanet Yağubqızı tarafından yapılmıştı (Yağubqızı 2013). *Türk Dili*’ndeki bir yazımızda bu kitabı kısaca değerlendirmiştik (Tan 2015).

Kitabın başında, temel bilgileri veren bölümler, alt bölümler bulunmakla beraber, kuşe kâğıda, ciltli, lüks baskısına maddi destek sağlayan Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi SOCAR’ın Başkan Birinci Yardımcısı Akademik unvanlı Hoşbeht Yusifzade’nin *Ön Söz* niteliğindeki “Beşeri Müdrikliyin Molla Nesreddin Zirvesi” başlıklı yazısı yer almaktadır (s.3-14). Kendisini Prof. Dr. Elçin İsgenderzade vasıtasıyla tanıdığımız Azerbaycan’ın tanınmış bilim insanlarından Hoşbeht Bey, söz konusu yazısında; Molla Nesreddin’in öncelikle dünya ve Türk dünyası mizahındaki yerini, önemini açıklamaktadır. Daha sonra kısmen Türkiye Türkçesine aktardığımız şu cümlelerle Molla Nesreddin ve kitapla ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Mübalağasız diyebiliriz ki, Molla Nesreddin yalnız Azerbaycan halkının, yalnız Türk halklarının değil, Yakın ve Orta Doğu’nun bütün Müslüman halklarının en meşhur latife/fıkra kahramanıdır.

....

Yüzüne müdrük/âkıl bir tebessüm konmuş Molla Nesreddin, orta asırlarda olduğu gibi bugün de bizimledir, sanki bizim muasarımızdır/çağdaşımızdır.

....

Molla Nesreddin latifeleri güldürerek hem öğretir hem de düşündürür. Biz bu latifeleri dinlerken önce güleriz, sonra güle güle niye güldüğümüzün farkına varırız.

....

Herkesçe bilindiği gibi, bugün insanlık bir dizi küresel sorunla yüz yüzedir. Hesap ediyoruz ki, Molla Nesreddin latifeleri bu küresel sorunlar karşı-

sında çıkış yolları gösteren insanlığa ekosistem ve sosyosistem arasında uyum yaratabilen felsefi modeller takdim etmek gücündedir.

....

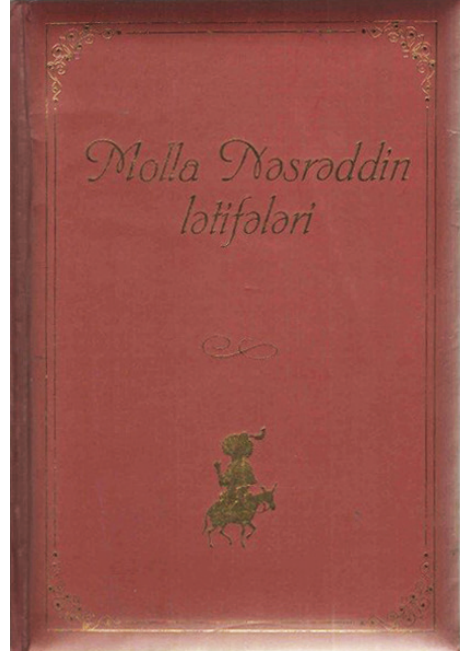
O devirde âdeten Molla Nesreddin'e bağlı öyle latifeler neşredilirdi ki, Sovyet ideolojisinin prensipleriyle zıtlık taşımasın. Şimdi ise, böyle ideolojik mahdudiyetler/sınırlamalar yoktur. Biz, müstakil Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yaşıyoruz. Millî, manevi değerlerimizin korunması, onun taşıyıcısı olan kültür değerlerinin, o cümleden zengin folklor numunelerinin tetkiki ve yayılması, devletimizin hayata geçirdiği kültür politikasının temel önceliklerinden birini teşkil eder. Böyle bir ortamda biz, Molla Nesreddin latifelerinin yeniden neşrolunmasına ihtiyaç duyduk.

....

Bu toplunun/külliyatın, şimdiye kadar Azerbaycan'da neşrolunmuş aynı addaki kitaplardan farklı bir yanı vardır. Öncelikle, kitapta şu ilke uygulanmıştır. Sayı bakımından şimdiye kadar muhtelif yayınlarda yer alan latifelerin tamamına yakını, büyük çoğunluğunun bu yayında bir araya getirilmesi amaçlanmıştır. Özellikle, son yıllarda, bağımsızlık döneminde AMEA Folklor Enstitüsünün Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerinden derlediği orijinal latifelerin, kitapta yer aldığını belirtmek isteriz..."

Akademik Hoşbeht Yusifzade'nin ön söz niteliğindeki söz konusu giriş makalesinden sonra Molla Nesreddin fıkraları, herhangi bir tasnif, sınıflandırma yapılmaksızın, her birine bir başlık verilerek sıralanmıştır. Kitapta, toplam 600 fıkra yer almaktadır ki, Azerbaycan için büyük bir zenginliktir. Dr. Mustafa Duman'ın bu yıl yayımlanan 1616 fıkralık külliyatında, bu metinlerin çoğu bulunmaktadır. Ancak bazıları yoktur. Demek ki, Dr. Duman'ın fıkra sayısı üçüncü baskıda mutlaka artacaktır.

Azerbaycan'ın Molla Nesreddin fıkraları külliyatını/toplusunu incelediğimizde müstehcen, Hoca'nın Molla, müdrik/âkıl kişiliğine yakışmayan fıkralara yer verilmediğini görmekteyiz. Kitap, bu yönüyle Dr. Duman'ın der-

lemesinden ayrılmaktadır. Ayrıca, Sovyet dönemi izleri taşıyan fıkraların da elendiğinden şüphe yoktur.

Kitabın sonunda, fıkraların derlendiği, aktarıldığı otuza yakın yazılı kaynağın künyesi bulunmaktadır. Bu kaynaklardan en eskisi; 1890 tarihli Rusça *SMOMK* dergisi, en yenisi ise AMEA Folklor Enstitüsünün 2015 yılında yayımlanan *Güney Azerbaycan Folkloru* derlemesinin IV. ve V. ciltleridir.

Azerbaycan'dan derlenen fıkralardan oluşan, Azerbaycan'ın Molla Nesreddin'ine mal edilen 600 fıkralık bu külliyyat, halk bilimcilere, Nasreddin Hoca araştırmalarına zengin bir malzeme sunmaktadır. Bu malzeme üzerinde nice makale, bildiri yazılacaktır. Kanaatimizce, Türkiye'den bir bilim insanı tarafından öncelikle fıkraları şu başlıklar altında değerlendiren bir inceleme yapılmasında yarar vardır:

- A. Türkiye ile ortak fıkralar
- B. Türkiye metnine göre çeşitleme durumundaki fıkralar
- C. Azerbaycan'a özgü, farklı fıkralar.

Bu kitabın büyük ilgi görüp kısa sürede satılacağına inanıyoruz. Yeni baskıları, hem de onu aşkın mutlaka yapılacaktır. Yeni baskısı için birkaç öneride bulunmak istiyoruz. Öncelikle her fikranın altında alındığı kaynak belirtilmelidir. Dört kaynakta varsa, tamamı yazılmalıdır. Metinlerdeki farklılıkları incelemek isteyen bilim insanları mutlaka çıkacaktır. Diğer taraftan; yer, kişi adları; yiyecek, çalgı, hayvan bitki adları gibi söz varlıklarıyla ilgili fihrist/dizinlere ihtiyaç vardır. İncelemeciler, bütün fıkraları okumak mecburiyetinde kalıyorlar. Bu durum, çağımızın bilim ilkelerine, araştırma yöntemlerine ters düşmektedir.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki; AMEA Folklor Enstitüsü, Molla Nesreddin'i, Sovyet döneminin kültürel müdahale kalıntılarından arındırıp Azerbaycan halkının aklındaki, gönlündeki müdrük/âkıl kimliğine uygun fıkralarıyla bilim dünyasının huzuruna yeniden getirmiştir. Bu külliyyat, hiç şüphesiz yeni birçok makale, bildiri, hikâye, roman, oyun ve çocuk-gençlik kitabının yazılmasına, çizgi film, film çekilmesine sebep olacaktır. Başta AMEA Folklor Enstitüsü Müdürü Akademik Muhtar Kâzımoğlu olmak üzere yayımında emeği geçenleri, baskıyı sağlayan SOCAR şirketinin yöneticilerini kutluyoruz. Yazımızı, külliyyattan seçtiğimiz, kısmen Türkiye Türkçesine aktardığımız, Türkiye'de ya bilinmeyen ya da az bilindiğine inandığımız üç fıkra ile bitiriyoruz.

Yalan Söylemezsen Hakikat Yüze Çıkmaz

Molla Nasreddin'e sormuşlar:

-Molla, senin burnun nerededir?

Molla der ki:

-Boynumun yanında.

Derler ki:

-Hiç boynun yanında burun olur mu? Burun öndedir.

Molla der ki:

-Yalan söylemezsen hakikat yüze çıkmaz.

(s. 329-330)

Güya Altın Balta Verdi Ama Demiri de Apardı

Bir gün Molla ormanda odun kesiyordu. Yorulup oturdu, yoksulluğunu düşünürken uykuya daldı. Rüyasında gördü ki, bir kişi kendisine altın saplı bir balta bağışlayıp dedi ki:

-Git, ömrünün sonuna kadar keyif eyle!

Molla sevinçle uyandı. Etrafına bakınca gördü ki baltası çalınmış. Ah edip şöyle dert yandı:

-Dünyada hiçbir şeye itibar yoktur. Güya, adam bana altın verdi ama demiri de apardı.

(s. 310)

Muhtasar Söylüyorum

Bir gün Molla kışmış yiyormuş. Bir dostu yanına yaklaşp sormuş:

- Molla, ne yiyorsun?

Molla, diyor ki:

- Öyle!

Dostu soruyor:

- Molla, niye öyle? Bu nasıl cevaptır?

Molla der ki:

- Muhtasar söylüyorum da...

Dostu gene sorar:

- Neyi muhtasar söylüyorsun?

Molla der ki:

- Sen soruyorsun: “Ne yiyorsun?” Ben diyeceğim: “Kışmış.” Sen diyeceksin ki: “Bana da ver.” Ben diyeceğim: “Vermiyorum.” Sen diyeceksin: “Niye?” Ben diyeceğim: “Öyle.” Onun için, şimdiden muhtasar söylüyorum ki, öyle!

(s. 268)

Kaynaklar

- DUMAN, Mustafa (2018), *Nasreddin Hoca ve 1616 Halk Fıkrası*, İstanbul 740 s., Everest Yayınları, 1739.
- SAKAOĞLU, Saim-ALPTEKİN, Ali Berat (2018), 3. Bs., Akşehir-Konya, 422 s., Akşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- TAN, Nail (2015), “Azerbaycan Atasözlerinin Bir Araya Getirilmesi Üzerine,” *Türk Dili*, S 764, 8/2015, s. 80-83.
- YAQUBQIZI, Metanet (2013), *Atalar Sözleri*, Bakü, 476 s., AMEA Folklor Enstitüsü Yayını.